

Posudek disertační práce:

Lucie Remešová, *Podoby rasismu a klasismu v mestizované společnosti Peru 21. století Reflexe migrantů a místních obyvatel*, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, 2024, 153 s. rkp. + 46 str. obrazových a textových příloh

Předložená disertační práce je věnována velmi aktuálnímu tématu soužití „rasově“ a kulturně odlišných skupin na jednom území – v rámci státu Peru (a konkrétně jeho metropole Limy) v posledních dvou dekadách. Jedná se o práci vycházející z dlouhodobé zkušenosti se zkoumaným regionem, z originálního kvalitativního antropologického výzkumu podloženého relevantní sekundární literaturou. Oceňuji osobní zaujetí autorky tématem, úspěšnou aplikaci atraktivní, ale také velmi obtížné metody autoetnografie i systematické promyšlení etiky antropologického výzkumu. Autorka si sama uvědomuje limity svého výzkumu a to, že předkládá jen dílčí výsek velmi komplikované problematiky. Přesto je její výzkum velmi cenný.

Z tohoto důvodu je vlastně dobře, že disertace byla napsána v češtině, a ne v angličtině nebo španělštině. Samozřejmě se snižuje její potenciální dosah a možnost dále využít bohatý pramenný materiál získaný autorkou i její osobní zkušenosti (a také znemožňuje podrobení metod a dosažených výsledků mezinárodní kritice). Doporučovala bych v každém případě hlavní závěry práce publikovat v anglickém nebo španělském jazyce v podobě odborné studie. Na druhé straně je ale důležité, že se s výsledky výzkumu kolegyně Remešové bude moci obeznámit také česká akademická komunita. Byť se jedná o případovou studii ze zdánlivě odlehlého regionu Jižní Ameriky, mají závěry práce i v ní reflektované zkušenosti velkou relevanci také pro české prostředí, které je přes dlouhodobý pocit izolovanosti součástí globálních migračních procesů a zároveň si začíná, byť pomalu, připouštět dlouhou tradici „interní“ diskriminace určitých skupin obyvatelstva na základě vzhledu a kultury. Tyto problémy jsou až dosud málo reflektovány. Na druhé straně je škoda, že autorka disertace systematictěji nepracovala s těmi odbornými texty, které v češtině dostupné jsou, včetně textů věnovaných Latinské Americe (např. s disertací Martina Rataje z r. 2013, která řeší problémy Limy jako jedné z metropolí globálního Jihu a nahlíží mnoho témat reflektovaných v práci kol. Remešové z jiného úhlu.)

Jedná se o práci výrazně faktografickou a materiálovou, soustředěnou explicitně na Peru, bez širšího srovnávacího kontextu. Toto není výtka, pouze konstatování, jaký přístup k tématu autorka zcela legitimně zvolila. Na začátku je pečlivě vysvětlen a kontextualizován pojem rasa, včetně toho, proč jej vlastně autorka navzdory jeho diskreditaci v aktuální akademické produkci používá. Méně pozornosti ale věnovala pojmu „třída“, s nímž pracuje jen v rámci lehce vágního „klasismu“. Následně jsou – možná až zbytečně podrobně – nastíněny historické kořeny rasové diskriminace v Peru, počínaje španělskou *conquistou*. Stranou autorka nechala skutečnost, že „interní diskriminace“ panovala již v předchozí době v rámci centralizovaných státních útvarů – minimálně u posledního z nich, tzv. incké říše, je zdokumentována jak její existence, tak transformace těchto diskriminačních praktik v rámci španělského koloniálního systému. Osobně se tedy domnívám, že pro aktuální situaci tyto procesy nemají velkou relevanci, stejně jako situace v koloniální době. Rozcháším se tedy s názorem kol. Remešové, že současná situace má „kořeny v koloniálním období 16. století“ (s. 125 – pominěme problematickou formulaci, která směřuje dobu *conquisty* s koloniální dobou 16. – poč. 19. stol.) Sama jsem přesvědčena, že zásadní byly až procesy, které proběhly v posledních dvou stoletích v souvislosti s liberálními reformami, modernizací a především urbanizací. Ale svou výtka se snažím demonstrovat, že pokud je kol. Remešová jiného názoru a sahá hlouběji do minulosti, neměla by se omezovat na tradiční příběh o „vynálezu“ rasové a sociokulturní diskriminace až s evropskou kolonizací.

V úvodní části také autorka shrnula názory peruánských autorů na problém vnitřní diskriminace, na něž se pak v další části práce odvolává a s nimiž polemizuje. Toto shrnutí je kvalitní a vyčerpávající, ale jak již bylo konstatováno, omezuje se výhradně na Peru. I pokud je citován autor, jehož teoretické uchopování rasy a (neo)kolonialismu mu získalo ohlas nejen za hranicemi Peru, ale i mimo Latinskou Ameriku – např. Aníbal Quijano – nebyly jeho texty (a jejich další rozpracování jinými autory) využity jako principiální teoreticko-konceptuální inspirace, ale jen jednou reprodukovány „z druhé ruky“ (což je vidět i v bibliografii – kde je Quijanův text citován jako „QUIJANO, A. a ENNIS, M. (2000). Coloniality of Power“ – přičemž Ennis byl pouze překladatelem původně španělské verze článku). Remešová nechala stranou i dlouhou tradici bádání o kulturním synkretismu a sebeidentifikaci v postkoloniálních společnostech, jakkoli by byly pro její práci relevantní (např. díla teoretiků karibské *métissage* a *négritude*.) Krátce řečeno, je zřejmé, že se cítí bezpečněji, když je zakotvena v konkrétním nasbíraném materiálu z Limy, který často nechává „mluvit sám za sebe“, než když pracuje s teoriemi, které by jejímu výzkumu daly obecnější relevanci. Trochu zklamáním je skutečnost, že také zcela opominula koncept genderu, jakkoli z jejího materiálu a ostatně i z její osobní zkušenosti s peruánskými bricheros a z případu televizní karikatury venkovanky „Jacinta“ vyplývá jednoznačně, že se v rámci Peru rasová diskriminace kombinuje s genderovou. Autorka tuto rovinu problému zmiňuje jen letmo (např. s. 76). (Téma genderu a jeho vztahu s rasou/třídou v prostředí Peru bych ráda podrobněji prodiskutovala během obhajoby.)

Těžiště práce tedy spočívá v utřídění impresivního dokumentárního materiálu, vzešlého z řízených a polořízených rozhovorů s různými aktéry – jak Peruánci z různých sociálních vrstev a s různou etnickou a „rasovou“ sebeidentifikací, tak migranty z „globálního Severu“ pobývajících v Peru. (Zde je mimochodem nutné poznamenat, že autorka velmi zajímavě přistupuje k fenoménu „privilegované migrace“ a bílých „expats“ ve společnostech globálního Jihu – toto by byl materiál na další podnětnou studii.) Dobře je popsána metoda výzkumu, volba informátorů, technika tvorby dat a jejich zpracování; autorka dokázala velmi dobře pracovat i v rámci „autoetnografického“ přístupu. Zajímavé je doplnění rozhovorů, jako principiálního zdroje dat, analýzou populární televizní tvorby. Zde ovšem chybí jakékoli metodologické zarámování. Autorka konstatuje, že se jednalo pouze o doplňkové využití zdroje, který na pozadí doprovázel její pobyty v domácnostech informátorů; nicméně pokud se rozhodla s mediálním obrazem „rasy“ v Peru pracovat, bylo by vhodné se poučit o specifikách mediální analýzy – zvýšilo by to relevanci zpracovaného materiálu. Podobně i velmi cenný a podrobný exkurz do toho, jak se rasová diskriminace promítá do jazyka (s. 28-30) by bylo vhodné doplnit četbou autorů, kteří se dlouhodobě věnují právě problematice sociální, resp. jazykové konstrukce reality.

Práce je psána kultivovaným jazykem – jen místy se objevují anglicismy (s. 20, Centrální Amerika), případně překlady nebo drobné stylistické nečistoty. Je přehledně strukturována, jednotlivé části na sebe dobře navazují, byť nebylo úplně šťastné celou analýzu umístit do jedné kapitoly s množstvím pod- a pod-pod-kapitol.

Rozsáhlá dokumentární příloha je poněkud nepřehledná, neboť se jedná o směs obrazů a textů – zároveň jsou ale ilustrace zařazeny i přímo do těla práce (kde většinou dobře doplňují text). Naproti tomu fotografie v příloze jsou spíše ilustrační. Otázka je, nakolik účelné jsou mapové přílohy (mapa Peru, mapa „globálního Severu a Jihu“, která je navíc problematická – je Čína skutečně součástí globálního Jihu, a patří Francouzská Guayana k Severu? Toto jsou vlastně zbytečné otázky, které vůbec nemusely zaznít.) Dále přílohy útržky z řízených rozhovorů s respondenty. Jejich řazení mezi fotografie je ale matoucí, navíc je doplňují autorčiny komentáře, jimž by bylo lépe v samotné disertaci, zatímco mnohé další ukázky odpovědí

v příloze jen opakují to, co již bylo konstatováno nebo citováno v hlavním textu. Celá příloha působí dojmem neutříděných poznámek.

Výsledky práce jsou na první pohled nepřekvapivé. Ukazují, že rasové předsudky skutečně dodnes prorůstají peruánskou společností, navzdory rétorice o „mestické společnosti“ vzešlé z biologického a kulturního míšení. Co ale překvapivé je – a autorka to věrohodně podložila daty – je skutečnost, jak zásadně rasismus ovlivňuje každodenní jednání a hodnotové postoje všech zúčastněných, často aniž by si to sami uvědomovali. Autorka nakonec v samém závěru práce vyjadřuje naději na postupný pozitivní vývoj k lepšímu, jí nasbíraná data ale spíše naznačují opak, tedy přetrvávání tohoto dlouhodobého rozštěpení peruánské společnosti, které se propisuje do politiky stejně jako do ekonomiky a kultury. (Toto téma – tedy výhled do budoucnosti – také můžeme podrobněji prodiskutovat při obhajobě.)

Navzdory výše uvedeným dílčím kritickým komentářům je tedy možné konstatovat, že disertační práce Lucie Remešové jako celek splňuje formální a obsahové náležitosti doktorské disertace, co do definování hypotézy, objasnění metod, reflektování existující sekundární literatury a řádného citování použitých zdrojů. Jedná se o práci, která vzešla z vlastního, dobře zdokumentovaného výzkumu. Tento výzkum přinesl nové výsledky, které autorka následně analyzovala, interpretovala a konfrontovala se závěry výzkumů předchozích. Její poznatky jsou originální a v akademické práci dále využitelné.

Práci proto jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze 23. 7. 2024

prof. Markéta Křížová, Ph.D.

Středisko ibero-amerických studií FF UK